

WAGNERIANA CATALANA Nº 13 ANY 2000

TEMA 6: CANTANTS, INTÈRPRETS, DIRECTORS

TÍTOL: **ROBERT HEGER, EL KAPPELLMEISTER**

AUTOR: *Josep Maria Rota*

ROBERT HEGER fou director d'òpera als teatres de Viena, Munic, Nuremberg, Berlín, Londres i Bayreuth, entre altres; les seves gravacions discogràfiques wagnerianes estan entre les millors i les seves gravacions del repertori operístic alemany són paradigmàtiques i el model a imitar; com a compositor, va escriure *Lieder*, peces per a piano i obres simfòniques i corals a més de cinc òperes, quatre de les quals va veure estrenades. Com pot ser, doncs, que un home d'aquesta envergadura sigui avui en dia un perfecte desconegut?

Les raons són diverses. En primer lloc, pertanyia a una generació farcida de figures de l'art de la direcció d'orquestra, l'ombra de les quals el va eclipsar; en segon lloc, el seu caràcter reservat i introspectiu el va allunyar sempre de la mercadotècnia i el *show business*; en tercer lloc, la crítica no el va tractar mai massa bé.

Anem a explicar-ho. Heger era nascut el mateix any que Furtwängler, tenia un any menys que Klemperer, dos més que Knappertsbusch i quatre més que Kleiber, només per citar-ne uns quants. La seva situació, per tant, és comparable a altres directors de la mateixa generació, com von Hoesslin o Rohter, un any més grans que Heger i també amb carreres brillants a Bayreuth o Berlín, que també reposen en la pau dels benaurats. Heger no es va casar mai i va viure tota la vida amb la seva germana, que era qui tenia cura d'ell, no fumava ni bevia. Hans Knappertsbusch, col·lega seu a Munic abans i després de la guerra, li va deixar anar un dia: "Vostè no fuma, no beu, tampoc no té una dona; per què redimonis viu, Vostè?". Com és sabut, el Kna era un home de caràcter sa i robust, que apreciava la bona taula, la bona cervesa, la tertúlia de sobretaula, les partides de *Skat* i el vocabulari a vegades groller però mai ofensiu; darrere d'aquesta observació cal veure-hi una sortida enginyosa entre

amics, no pas un retret ni, molt menys, una ofensa. Finalment, opinions com la de Mosco Carner han sentat càtedra: "un gran rutinari, ni més ni menys". (1) La crítica espanyola especialitzada i reconeguda per tothom diu del seu Wagner: "amb un director de més alta volada que Heger, sempre competent, el document mereixeria la màxima qualificació"; "Heger és eficient, però no inspirat".

Robert Heger havia nascut un dinou d'agost (Sant Magí, copatró de la meva Tarragona) de 1886 a Estrasburg, capital d'Alsàcia, llavors alemanya i ara francesa. El seu pare era músic d'orquestra a la capital alsaciana. Els primers estudis musicals els dugué a terme a la seva ciutat natal; després es traslladà a Zuric i a Berlín i fou deixeble de Max von Schillings. El seu desenvolupament intel·lectual es formà sota la influència de Strauss, Pfitzner, Reger i Schreker. Amb tot, el centre del seu univers musical fou sempre Wagner. l'any 1907 obtingué la direcció del teatre d'òpera de la seva nativa Estrasburg; l'any següent, el 1908, fou rellevat a Estrasburg per Hans Pfitzner i treballà a l'òpera d'Ulm només per un any, també. La següent estació fou el teatre d'òpera de la més modesta Wuppertal-Barmen, fins que el 1911 fou cridat a Viena, a la Volksoper, la catedral de l'opereta. D'allí se n'anà, el 1913, a Nuremberg i hi romangué set anys. El 1920 entrà com a director a l'òpera estatal bavaresa de Munic, llavors dirigida per Bruno Walter. Hi dirigí fins l'any 1925, quan feia tres anys que Bruno Walter, emigrat a Amèrica, havia estat substituït per Hans Knappertsbusch. Aquell any de 1925 tornà a Viena, però a ara a la Staatsoper i hi dirigí fins el 1933. També des de l'any 1925 fins l'any 1933 dirigí a Londres en els anomenats concerts d'estiu del Covent Garden. L'any 1933 anà a dirigir a la Staatsoper de Berlín, a les ordres de Heinz Tietjen, Director general de les òperes estatal, municipal i Kroll de la capital, a més d'Intendent general dels teatres estatals de Prússia i director i productor a Bayreuth. A la mateixa època, assumí la direcció al Staatstheater de Kassel i a la *Waldbühne* de Zoppot, teatre a l'aire lliure famós per les seves produccions wagnerianes. La guerra el sorprengué a la capital de l'imperi.

Acabada la guerra, tingué la sort de no patir cap procés per part dels vencedors i pogué reprendre la seva activitat directorial al mateix Berlín, però

no a l'òpera estatal, que havia quedat al sector soviètic, sinó a la municipal de Charlottenburg, coneguda més tard com Deutsche Oper. L'any 1950 abandonà Berlín i retornà a Munic, aquesta vegada no només per a dirigir a l'òpera estatal bavaresa sinó també com a president de la *Musikhochschule*, equivalent al conservatori superior de música, càrrec que ostentà fins l'any 1954. L'any 1953 tornà al Covent Garden amb la companyia de la Bayerische Staatsoper per a l'estrena londinenca de "Capriccio", de Richard Strauss. Va ser el darrer *Staatskapellmeister der Bayerischen Staatsoper*, és a dir, el substitut del Director general de l'òpera de Munic.

L'estiu de 1964 tingué l'oportunitat de dirigir els "Meistersinger" als Festivals de Bayreuth, en companyia de Karl Böhm, qui també dirigia les tres funcions de "Tristan und Isolde"; els altres directors eren Berislav Klobucar ("Ring"), Otmar Suitner ("Tannhäuser") i Hans Knappertsbusch ("Parsifal"), que baixaria per última vegada en la seva vida al "fossar místic" per oficiar el seu servei a "allò més gran". La producció era de Wieland Wagner, però sembla que el net no acabava de trobar el repartiment ideal ni el director adient; així, els tres primers anys de la producció (1956-58), la direcció fou encomanada a André Cluytens. Els espectadors del Festival de l'any 1959 van poder veure l'única aparició d'Erich Leinsdorf a Bayreuth, precisament dirigint les cinc funcions de "Meistersinger". L'any 1960 es produí, finalment, la comunió esperada amb la batuta de Knappertsbusch i la presència de Greindl, Windgassen i la Grümmer. Però a l'estiu següent, Wieland tornà a canviar d'opinió i encomanà les dues úniques funcions de "Meistersinger" a Josef Krips, que, com Leinsdorf, apareixia així per primera vegada a la Festpielhaus. L'any 1962 no hi hagué "Meistersinger", que retornaren l'estiu següent amb vuit funcions dirigides per Thomas Schippers en la seva, també, única actuació a Bayreuth. No ha de sorprendre, doncs, que el pas de Heger per Bayreuth fos fugaç. Els *Mestres* no tornarien a cantar a Bayreuth fins l'any 1968 en una nova producció de Wolfgang Wagner. El vestuari de la producció de Wieland era de Kurt Palm i la coreografia, de Gertrud Wagner; els cors eren encara dirigits per Wilhelm Pitz. El repartiment, llavors habitual, resulta avui descomunal: Greindl (*Sachs*), Böhme (*Pogner*), Alexander (*Beckmesser*), Neidlinger (*Kothner*), Kónya (*Stolzing*), Wohlfahrt (*David*), Silja (*Eva*), Hesse (*Magdalene*). Hi ha fins i

tot la curiositat de la presència de Günther Treptow en el paper d'Ulrich Eisslinger; defenestrat per Wieland Wagner després del Festival de 1952, havia tornat l'any 1963 per a servir a la causa i respondre "*Hier!*" a la crida de Kothner. (2)

De la seva activitat com a compositor, menys coneguda, destaquen les cinc òperes que va arribar a escriure. La primera fou "Ein Fest auf Hardester" (Una festa a Hardester), estrenada a Nuremberg l'any 1919, quan ell hi era com a director, i representada després a Munic i a Klagenfurt l'any 1943. La segona òpera estrenada fou "Der Bettler namenlos" (El captaire anònim); basada en l'Odissea homèrica, tingué una certa difusió entre els teatres alemanys durant els anys 30; l'any 1931 es representà a Viena i el 1932 a Munic; a la capital bavaresa es reposà l'any 1966, amb motiu del vuitantè aniversari del compositor. "Der verlorene Sohn" (El fill perdut) és el títol de la tercera òpera de Heger, estrenada a Dresde per Karl Böhm l'any 1936. L'any 1939, quan era director actiu a la Staatsoper de Berlín, rebé l'encàrrec, per part de la mateixa òpera estatal, de compondre una òpera. Malauradament, la guerra amb la Gran Bretanya impedí l'estrena de "Lady Hamilton", basada en l'amistançada de l'almirall Horace Nelson. No fou fins l'any 1951 que s'estrenà a Nuremberg. La cinquena i definitiva òpera de Robert Heger, mai estrenada, és "Das ewige Reich" (L'imperi etern). El seu estil com a compositor és considerat postromàntic, similar al de Pfitzner, ancorat en el passat, cosa que li valgué l'estigma de *demodé* per part de les avantguardes. L'estrena de "Lady Hamilton" no fou ni un èxit ni un fracàs, deixà, més aviat, el públic indiferent davant d'una retroballa del passat. Tanmateix, hom li reconegué l'exuberància i la riquesa de la seva orquestració. Del mateix estil són els seus oratoris, especialment el bíblic "Friedenslied" (Cançó de pau). La seva darrera composició, unes variacions sobre l'ària d'*Eboli* del "Don Carlo" de Verdi, l'estrenà Sawallisch l'any 1976, amb motiu del norantè aniversari de Robert Heger.

La seva activitat discogràfica s'inicià a principis de l'era elèctrica, en una data tan matinera com és l'any 1930; es tracta d'uns fragments de "Tristan und Isolde" gravats per HMV el 12 i 13 de maig al Queen's Hall de Londres amb

l'Orquestra Simfònica de Londres i Lauritz Melchior. També per HMV gravà, aquest cop a Viena, un "Rosenkavalier" abreujat llegendari, interpretat per especialistes en aquesta òpera: Lehmann, Olszewska, Schumann i Mayr. Amb el tenor Max Lorenz, l'Orquestra de la Ràdio de Berlín i el cor de la ciutat de Berlín gravà, l'any 1942, l'obertura i la pregària del darrer tribú, que Acanta publicà en un doble àlbum amb una selecció de "Rienzi" dirigida per Johannes Schüller. També de l'any 1942 és el seu formidable "Lohengrin", editat a partir d'una font radiofònica, amb el Cor i l'Orquestra de l'òpera estatal de Berlín i un repartiment paradigmàtic: Völker, Müller, Prohaska, Klose, Hofmann i Grossmann. De l'any 1943 és la gravació també d'origen radiofònic, de "Tristan und Isolde", amb la mateixa Staatskapelle de Berlín i un repartiment fabulós: Lorenz, Büchner, Prohaska, Klose i Hofmann. Amb la mateixa orquestra es conserva l'acte tercer de "Götterdämmerung" fins a la *Trauermusik*, amb Lorenz, Prohaska i Hofmann; és de l'any 1944. El seu "Tannhäuser" editat per Acanta correspon a una funció al Prinzregententheater durant els Festivals de 1951 de la Bayerische Staatsoper de Munic. L'estrena l'havia dirigida l'any anterior Georg Solti, (3) en el primer festival de postguerra, però la majoria de funcions anaren a càrrec de Heger; el repartiment és notable: von Rohr, Seider, Paul, Klarwein, Kusche, Schech, Bäumer i Streich. (4) La darrera gravació wagneriana de Heger és originària de l'ORF, l'any 1962, i era l'única gravació completa de "Das Liebesverbot" abans de la de Sawallisch a ORFEO. També de l'any 1951 és el seu primer registre "pirata" de "Palestrina", la llegenda musical de Pfitzner, que trobà en Heger un dels seus màxims oficiants; en són els intèrprets Patzak, Hotter, Frantz, Nentwig, etc. La segona gravació "pirata" de "Palestrina" canvia els conjunts de Munic pels de Viena, amb la presència de Wunderlich, Wiener, Jurinac, Ludwig, Frick i Berry en els papers principals. En la dècada dels 60, Heger gravà per a EMI Electrola un seguit de *Singspiele* que, potser perquè no hi ha concurrència amb altres estrelles de la batuta, la crítica considera versions modèliques. Destacarem "Les alegres comares de Windsor" (1963) amb G. Frick, E. Mathis, R.M.Pütz, G. Litz, A. Wunderlinch; "Der Freischütz", (1969) interpretada per Nilsson, Köth, Gedda, Berry i Crass, amb el Cor de l'òpera estatal bavaresa i l'Orquestra estatal bavaresa. Seguí, l'any 1964, "Der Wildschütz", de Lortzing, també amb el Cor i l'Orquestra estatal

bavaresa i Litz, Rothenberger, Schädle, Prey, Wunderlich i Ollendorf en els papers principals. Per a la següent obra de Lortzing, "Zar und Zimmermann", hom escollí el Cor de la Ràdio de Leipzig i la Staatskapelle de Dresde; hi canten Prey, Schreier, Frick, Gedda, Köth i Burmeister; la gravació és de l'any 1965. (5) "Undine, la Zauberoper" de Lortzing, fou enregistrada, aquest cop, a Berlín, l'any 1966, amb el RIAS-Kammerchor i la Radio-Symphonie-Orchester Berlín i els habituals Rothenberger, Pütz, Gedda, Schreier, Prey i Frick. El cicle es tancà altre cop a Munic, l'any 1969, amb el Cor de l'òpera estatal bavaresa i l'Orquestra estatal bavaresa acompanyant Rothenberger, Fassbaender, Gedda, Prey, Weller i Knoblich per a la "Martha" de von Flotow. Existeixen, finalment, fragments amb Hans Hotter i escenes de "l'Anell" a Viena l'any 1933.

Robert Heger tingué tota la seva vida la reputació de ser un mestre sobirà del repertori, un gran expert, un músic versat en tots els gèneres i una garantia de solidesa. La llosa de rutinari que pesa sobre ell fàcilment la podria compartir amb Schüchter, Leinsdorf, Moralt, Keilberth i tots aquells directors d'un gran teatre d'òpera alemany com Berlín, Munic, Viena, Hamburg, etc. que obren les portes cada dia de l'any, excepte juliol i agost. (6) Un exemple modern d'això seria Sawallisch, lligat també molts anys a l'òpera de Munic. Per Gisela Storjohann, vinculada al procés de gravació de "Zar und Zimmermann", sabem que Heger es va convertir en el pare bondadós de la companyia. Així, va estar present en totes les sessions de gravació dels diàlegs; en els assajos amb piano, polia cada fragment fins el més petit detall; va viatjar a Leipzig per a dirigir personalment els assajos del cor; insistia als tècnics de gravació d'estar sempre amb quatre ulls; i tot això, amb setanta-nou anys! Sorpren la vitalitat i l'entusiasme de Heger, que, octogenari, a més de nombrosos concerts per tot Europa, assumia no menys de seixanta funcions operístiques a Viena i Munic; per a aquest veritable mestre de la batuta, de fructífera longevitat (va morir a l'edat de noranta-un anys), la seva vida era el dia a dia d'un gran teatre d'òpera i res no l'amoïnava dirigir avui "Meistersinger" i demà "Palestrina". Robert Heger, el *Kapellmeister*, va morir el catorze de gener de 1978 a Munic.

1.- Franz Schalk and Robert Heger, Recorded Sound, xxxviii (1970).

- 2.- Treptow era el *Siegfried* de "Götterdämmerung" previst per a l'any 1952 a més de tornar a cantar el *Siegmund* com l'any anterior, el de la reobertura; al cap de dos assajos quedà clara la divergència de concepte entre ell i el regidor, Wieland Wagner, i Treptow va renunciar al paper. Wieland li va regalar un quadre pintat per ell en què apareixia Treptow con a *Siegmund* amb la dedicatòria "*Zu neuen Taten, teurer Treptow!!* A l'extraordinari Siegmund en cordial amistat. Els germans Wieland Wagner i Wolfgang Wagner." Acabat el festival, el despatxà.
- 3.- Solti assumí la direcció general de la Bayerische Staatsoper després d'haver creuat la frontera suïssa en un *jeep* americà tot aprofitant el procés de "desnazificació" de Knappersbusch.
- 4.- Era costum en els festivals convidar una estrella emèrita que hagués format part de l'*ensemble* durant els anys 30; aquest és el cas de Margarethe Bäumer.
- 5.- Heger havia dirigit per primer cop en la seva vida "Zar und Zimmermann" l'any 1908 a Ulm.
- 6.- Durant la temporada passada, 1998-99, la Wiener Staatsoper va obrir les seves portes des de l'1 de setembre fins al trenta de juny cada dia, inclosos dissabtes i diumenges, excepte sis dies de festa; això fa un total de tres-centes dotze funcions, incloses les matinals.